

V. KESKPANK KUI FINANTSSTABIILSUSE TAGAJA

FINANTSSTABIILSUSE TAGAMISE ÜLDINE RAAMISTIK EESTIS

Eesti Panga üks põhieesmärke on tagada finantssüsteemi, sealhulgas institutsioonide, turgude ja infrastruktuuri, tõrgeteta ja efektiivne toimimine. Selle eesmärgi saavutamiseks on tähtis kujundada sobilik finantsstabiilsuse raamistik, mis hõlmab asjakohast õiguskeskkonda ja finantssektori poliitikat, tõhusat järelevalvet ning usaldusväärset teavet finantssektori kohta.

Keskpankade peamine siht finantsstabiilsuse tagamisel on vältida selliste häirete tekkimist finantsüsteemis, mis oma ulatuselt ja kestuselt võiksid oluliselt vähendada majandusaktiivsust ning takistada saavutamast keskpanga põhieesmärke – hoida raha stabiilsust. Rahapoliitika ülekandemehhanismi efektiivsus sõltub suuresti sellest, kui hästi toimivad peamised finantsinstitutsioonid ja -turud. Keskpanga tegevus riigi finantsstabiilsuse tagamisel tuleneb seega otseselt tema rollist raha stabiilsuse säilitajana.

Eesti Panga finantsstabiilsuse alane tegevus on suunatud eelkõige finantssüsteemi kui terviku sujuva toimimise tagamisele ning süsteemikriisi ohu minimeerimisele. Finantspoliitika kujundamisel tugineb Eesti Pank finantsvahendusprotsesside pidevale ja asjatundlikule seirele ning analüüsile. Finantssektori rahvusvaheline struktuur ja kaasaegne kiirelt muutuv tegevuskeskkond eeldavad Eesti Pangalt tõhusat koostööd teiste riiklike institutsioonidega nii kodu- kui välismaal.

REGULATSIOON JA PANGANDUSPOLIITIKA

Eesti Panga 2004. aasta tegevuse pangandusõiguse vallas võib jaotada tinglikult kaheks: olemasoleva õiguskeskkonna täiendamine ja Eesti seisukohtade kujundamine, osalemaks kapitali adekvaatsuse direktiivi uuenduste väljatöötamises.

Pangandust reguleerivaid õigusakte täiendati eelkõige seoses Eesti saamisega Euroopa Liidu liikmeks. Riigikogu poolt kahes osas vastuvõetud **Krediidiasutuste seaduse muudatused** olid seotud nii krediidiasutuste likvideerimise ja saneerimise direktiivi harmoneerimise kui tegevusloa taotlemise protseduuride ning turuosaliste ja Finantsinspeksiooni vaheliste suhete täpsustamisega.

Üks esiletoomist väärivaid muudatusi oli **ELi ühtse tegevuslitsentsi põhimõtte kasutuselevõtmine** – teises liikmesriigis tegutseva krediidiasutuse filiaali puhul on tegevusloa taotlemise kohustus asendatud

teavitamiskohustusega. See muudatus puudutab nii ELi liikmesriigi krediidasutuse filiaali tegevuse alustamist Eestis kui Eesti krediidasutuse filiaali tegevuse alustamist teises liikmesriigis.

Ühtse finantsjärelevalve arendamise seisukohast olid tähtsad Krediidasutuste seaduse täiendused, mis puudutasid **tegevusloa taotlemise ja olulise osaluse muudatustest informeerimise korda**. See muudeti samasuguseks, nagu on kehtestatud teistele järelevalvatavatele finantsturuosalistele.

Lisaks pankade tegevust reguleerivatele seadustele muudeti ka krediidasutustele kehtestatud **usaldusnormatiive**. Krediidi- ja valuutariski arutamisel arvati kõik uued ELi liikmesriigid madalamat riski kandvate riikide hulka ehk A-tsooni. See tõi kaasa kaks olulist muutust: esiteks suurenesid nende riikide valuutade suhtes kehtestatud piirmäärad; teiseks alanes nende riikide residentide nõuetele määratud riskikaal kapitaliadekvaatsuse suhte arutamisel. Varasemalt kohalikele omavalitsustele ja investeerimisühingutele kehtestatud 50%ne krediidiriski kaal viidi ELi direktiiviga sätestatud 20% tasemele.

Euroopa Liidu jätkusuutliku majandusarengu seisukohast on finantsturgude rahvusvahelisel lõimumisel täita väga oluline roll. Samas kaasneb finantssektoris käimasolevatele struktuurimuutustele uusi väljakutseid finantsjärelevalve jaoks. On väga oluline, et siit tulenevatele küsimustele leitaks Euroopa Liidu liikmesmaade koostöös lahendused, mis võimaldaksid riske minimeerida finantsturgude lõimumist pidurdamata.

Tulevikus nii Eesti kui kogu ELi pangandusõigust kujundama hakkava **uue riskitundlikuma kapitaliadekvaatsuse reeglistiku väljatöötamise** juures oli Eesti Panga rolliks Eesti seisukohtade kujundamine koostöös Rahandusministeeriumi ja Finantsinspeksiooniga. Praeguse kapitali adekvaatsuse direktiivi parandused ja täiendused tuginevad 26. juunil 2004 G-10 riikide keskpankade ja järelevalveasutuste esindajate poolt heakskiidetud kapitali adekvaatsuse raamistikule ehk Basel II-le, mille varasemaks väljatöötajaks oli Rahvusvahelise Arvelduspanga juures tegutsev Baseli Pangajärelevalve Komitee.

Eesti jaoks olid olulisemateks küsimusteks direktiivi rakendamise tähtaeg ja konsolideeritud järelevalve põhimõtte rakendamine. Euroopa Parlamendile esitatud eelnõus kajastus kompromiss, mille kohaselt vastutab konsolideeritud järelevalve eest tervikuna pangagrupi kõige kõrgema taseme järelevalve teostaja ehk päritoluriigi järelevalveasutus. Tütarpanga grupi konsolideeritud ning konsolideerimata arvestuses teostatav järelevalve on asukohariigi järelevalvaja pädevuses.

RAHAPESU JA TERRORISMI RAHASTAMISE TÕKESTAMINE

Finantssektori turvaliseks ja stabiilseks toimimiseks peab riiklik poliitika tagama valmisoleku tõkestada rahapesu ja terrorismi rahastamist. On oluline, et see tegevus lähtuks rahvusvaheliselt tunnustatud nõuetest ja heast tavast. Eesti Pank kui institutsioon, kelle üks põhiülesandeid on finantsstabiilsuse tagamine, teeb rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nimel koostööd nii teiste Eesti ametkondadega kui ka rahvusvaheliste organisatsioonidega. Eesti Pank osaleb riikliku poliitika koordineerimises, õigusaktide väljatöötamises ja Eesti rahvusvahelisel tasandil väljendatavate seisukohtade kujundamises.

Eestis reguleerib rahapesu ja terrorismi finantseerimise ärahoidmise alast tegevust 2004. aastast kehtima hakanud **rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus**¹, mida täiendati Euroopa Liidu selle valdkonna teisest direktiivist² lähtuvalt. Peamiste muudatustena väärivad väljatoomist seaduse reguleerimisalasse kuuluvate ettevõtjate ringi laiendamine, terrorismi finantseerimise tõkestamise hõlmamine

¹ Aastatel 1999–2003 reguleeris rahapesu tõkestamise valdkonda Rahapesu tõkestamise seadus, enne seda aga Krediidasutuste seadus.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. detsembri 2001. aasta direktiiv 2001/97/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/308/EMÜ rahandussüsteemi rahapesu eesmärgil kasutamise vältimise kohta.

ning valuutavahetusteenuse pakkujate registreerimis põhimõtete ajakohastamine. Viimasest muudatusest tulenevalt Eesti Pank valuutavahetusteenuse pakkuvate ettevõtjate tegevust 2004. aasta kevadest enam ei reguleeri ning valuutavahetusteenuse pakkujad on kohustatud tegevuse alustamisel või jätkamisel registreerima end majandustegevuse registris. Tulevikus kaob Eesti Panga roll selle valdkonna regulaatorina ning krediidi- ja muudele finantseerimisasutustele rakendub rahandusministri kehtestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisele suunatud siseprotseduuride kogum.

Rahvusvahelisel tasandil osales Eesti Pank koos teiste Eesti ametkondadega **Euroopa Liidu rahapesu tõkestamise alase kolmanda direktiivi väljatöötamisel**. Eesti jaoks oli oluline ka **Euroopa Nõukogu teise hindamissmissiooni koostatud raporti heakskiitmine**. Heakskiidetud raport kinnitas, et rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alane tegevus vastab Eestis rahvusvahelistele põhimõtetele ja heale tavale. Positiivselt toodi esile Eesti finantsüsteemi asjakohast reguleeritust ja järelevalvet.

FINANTSSTABIILSUSE SEIRE JA ANALÜÜS

Alates 2003. aasta sügisest avaldab Eesti Pank kaks korda aastas **Finantsstabiilsuse ülevaadet**, mis kajastab Eesti finantssektori stabiilsust mõjutavaid arengusuundi. Ülevaade sisaldab hinnanguid ja ettevaadet finantssektoris toimuvale ning sellel on oluline roll ka Eesti Panga majanduspoliitilise analüüsi sisendina.

Finantssektori erinevate turusegmentide (pangandus, väärtpaberivahendus, investeerimis- ja pensionifondid, kindlustus) arengu ja riskide hindamisel on tähtis jälgida Eesti ettevõtete ja majapidamiste käitumist raha paigutamisel ning võimet teenindada võetud laenukohustusi. 2004. aastal oli finantsstabiilsuse analüüsi üheks keskseks teemaks **majapidamiste tugeva laenuõudluse** jätkumine. Eesti Pank juhtis oma majanduspoliitilistes sõnavõttudes mitmel korral tähelepanu laenukoormuse kiire kasvuga kaasnevale riskidele ning rõhutas vajadust aktiivselt tegeleda nende riskide teadvustamise ja maandamisega nii laenuandja, laenuvõtja kui riigi poolel.

Süvenev **lõimumine rahvusvaheliste finantsturgudega** oli teiseks oluliseks märksõnaks finantssektori viimaste aastate arengus. Nii 2004. aastal kui ka edaspidi pöörab Eesti Pank oma analüüsidest suurt tähelepanu välispankade olulisele rollile Eesti makromajanduslike protsesside ning finantsstabiilsuse mõjutamisel. Pankade käitumise ja riskide hindamiseks jätkus töö prognoosimis- ja tugevusanalüüsisüsteemide täiustamiseks.

Koos teiste Euroopa Liidu keskpankade ja järelevalveasutustega osaleb Eesti Pank Euroopa Liidu finantsstabiilsuse ja finantssektori struktuuri analüüside ja hinnangute koostamisel. 2004. aastal olid peamisteks koostöös valminud väljunditeks ELi finantsstabiilsuse ja pangasektori struktuurse arengu ülevaated. Olulisemate eriteemadena käsitleti 2004. aastal ELi piiriülese panganduse mõjusid, majapidamiste laenamise seotud riske, pangagruppide riskijuhtimisstrateegiaid ja teenuste sisseostmise rakendamist. Suurt tähelepanu pöörati uute ELi liikmesriikide finantsstabiilsuse ja pangandusstruktuuride analüüsile. 2005. aastal jätkub töö intressiriski analüüsi raamistiku kujundamise ning hüpoteekfinantseerimise analüüsiga.

KRIISILAHENDUSE RAAMISTIK

Üks arenenud finantsüsteemi tunnuseid on riiklikul tasandil teadvustatud käitumispõhimõtted võimalike finantskriiside puhuks. Finantskriiside juhtimise raamistik hõlmab kolme olulist kokkulepete süsteemi: hoiusekindlustust, keskpanga erakorralist likviidsuslaenu ning protseduure, juhiseid ja kokkuleppeid kriisi lahendamiseks.

Eesti Panga eestvedamisel alustati 2004. aastal siseriiklikku **ametkondadevahelist diskussiooni finantskriisi lahendamispõhimõtete väljatöötamiseks**. Peamine rõhk on selgel rollijaotusel ja infovahetusel, mis on põhi-eeldused kiire ja tõhusa lahenduse saavutamiseks finantsinstitutsiooni likviidsus- või makseprobleemide korral.

Pangakriisi lahendamine on veelgi keerulisem juhul, kui raskustesse on sattunud pank, mis tegutseb rohkem kui ühes riigis. Selliste kriiside lahendamispõhimõtete ja kokkulepete väljatöötamine on üks ELi lähiaastate põhiülesandeid finantsstabiilsuse valdkonnas. Esimene etapp kriisijuhtimise korralduse arendamisel oli **koostöökokkuleppe sõlmimine ELi keskpankade ja järelevalveasutuste vahel** 2003. aasta märtsis. Mitmepoolse kokkuleppe eesmärk on tagada koostöö ja infovahetus ELi piiriülese finantskriisi puhul; leppega ühinesid 2004. aasta juunis ka uute liikmesriikide institutsioonid, sealhulgas Eesti Pank ja Finantsinspeksioon. Kuna edukas kriisilahendus eeldab sageli ka valitsuse sekkumist, on 2005. aastal kavas sõlmida ELi tasandil täiendav kokkulepe, mis hõlmab kriisijuhtimise koordineerimist keskpankade, järelevalveasutuste ja rahandusministeeriumide vahel.

Hoiusekindlustus on Eestis tegutsevatele pankadele kohustuslik. Hoiusekindlustust pakub 2002. aasta juulis asutatud Tagatistfond, kes tegeleb ka kogutud fondimaksete paigutamise ja hoiuste hüvitamise piirmäär 2004. ja 2005. aastaks ulatub 100 000 kroonini ühe hoiustaja kohta, 2007. aasta lõpus jõuab see ELi direktiivis määratud tasemeni (20 000 eurot ehk 313 000 krooni). Eesti Panga rolliks on pakkuda Tagatistfondile analüütilist tuge tagamisele kuuluvate hoiuste jaoks kohase osamakse suuruse määramisel. Lisaks hoiuse-tagamise osafondile, mille kogumaht oli 2004. aasta lõpus 849 miljonit krooni, tegutseb Tagatistfondi juures ka investorikaitse osafond (kogumaht 2004. aasta lõpus 1,6 miljonit krooni) ja pensionikaitse osafond (1,3 miljonit krooni), mille rahastamisel kasutatakse samuti eelfinantseerimise põhimõtteid.

MAKSESÜSTEEMIDE JÄRELEVAATAMINE

Sarnaselt teistele valdkondadele saab 2004. aastat maksesüsteemide järelevaatamise vallas käsitleda eelkõige ELiga liitumise aastana. ELi liikmeks saamise mõju tundsid eeskätt need majandusagendid, kellel oli vaja teostada palju välismakseid. Nimelt võimaldas ELiga ühinemine Eesti krediidiasutustele **ligipääsu üleeuroopalistele maksete arveldussüsteemidele**. Selle tulemusena langetas enamik krediidiasutusi kordades ELi siseste maksete teenustasut.

Eesti kontekstis oli 2004. aasta olulisim tegevus 2003. aastal teostatud pankadevaheliste kiirmaksete arveldussüsteemi hindamise käigus leitud puuduste³ kõrvaldamine.

Finantsstabiilsuse tagamisel on üks keskpanga strateegilisi eesmärke suurendada konkurentsi pangandusturul ning soodustada tõhusamate makseviiside kasutamist. 2004. aastal alustati koostöös krediidiasutustega ettevalmistusi pankadevaheliste jaemaksete arveldussüsteemi arendamiseks. Arenduste juurutamise tähtajaks on plaanitud 2006. aasta algus ning selle tulemusena võimaldatakse pangaklientidele kiiremat pankadevaheliste maksete arveldusteenust ning pankadevahelise otsekorralduse kasutamist.

³ Süsteemile ligipääsu käsitlev raamistik vajab täiendamist ja avalikustamist.